

„A TÖRTÉNELEMNEK VANNAK ÖNELHATÁROZÁSAI”

Molnár Tamás filozófus a jövőről

Amikor 1989 tavaszán a zürichi pályaudvaron először találkoztam Molnár Tamással, az USA-ban élő eszmetörténész idehaza még ismeretlennek számított. Nem volt ez másképpen 1990-ben sem, amikor az első magyar nyelvű fordításon dolgoztam, amely könyvei közül valaha is megjelent. A hatalom két arca végül sikerkönyv lett, mint Molnár Tamás legtöbb kiadványa. A könyv terjedését elősegítendő elkészíttem vele az első, odahaza megjelent interjút (Beszélgetés Molnár Tamással, Élet és Irodalom, 1992. szeptember 5.). New Jersey-beli otthonában ismét beszélgetést kezdeményeztem a 86 éves gondolkodóval. A jelenleg súlyosan beteg filozófust egyetlen szempont alapján kérdeztem: mit gondol a nyugati világ, az USA, Európa, ezen belül Magyarország, valamint a vallás jövőjéről? Beszélgetésünk elején tisztáztuk, hogy Molnár nem szívesen vállalkozna a próféta kétes szerepére; mivel azonban, mint minden gondolkodó embernek, neki is van elképzelése a lehetséges jövőről, hajlandó ezt az adott témákban összefoglalva közreadni.

Életrajzi vonatkozások

Életem elmúlt tizennégy évét a Gondviselés különleges ajándékának tartom. Amikor 1984-ben, egy családi látogatás keretében első ízben tértem haza Magyarországra, nem gondolhattam arra, hogy írásaim magyarul is megjelenjenek. Mindez 1992-től kezdve mégis megtörtént, aminek következtében egy új világ nyílt meg előttem: a magyar értelmiségi élet, egyetemi kultúra, könyvkiadás és társadalom világa. Mivel betegségem miatt nem tartom valószínűnek, hogy sikerül még egyszer eljutnom Magyarországra, most szeretném kifejezésre juttatni, milyen sokat jelentett az életemben ez az elmúlt időszak. Új barátokra tettem szert, s a magyar állam, a magyar kulturális élet kivételes elismeréseiben részesülhettem. Remélem, írásaim a jövőben is segíteni fogják olvasóimat abban, hogy pontosabb képük legyen a mai világról, hogy támpontot találjanak egy olyan világban, amely egyre kevésbé hajlandó eligazítással szolgálni az újabb nemzedékek számára.

A Nyugat általában

Mintegy ezer év történelmi jelentősége után a Nyugat teremtő ereje kimerülőben van. Erkölcsi élete nemcsak hogy meggyengült, hanem szinte teljesen el is veszett, amit jól mutat a morális káosz, a vallás általános gyengülése, a kultúra szétesése, az egyetem ősi szerepének szétzilálódása. Ezzel párhuzamosan mindenütt megerősödött a bürokrácia, a szervezés, ami lefojtja az alkotó energiát. A bürokrácia a totalitarizmus valódi táptalaja, s mivel ez a réteg egyre erősebb, a totalitarizmus nemhogy megszűnne és átadná a helyét a szabadság világának, hanem éppen ellenkezőleg: Huxley *Szép új világa*, Orwell

1984-e jelzik az irányt, amelyet követünk. Ennek jelei a nyugati társadalmakban a minden korábbinál burjánzóbb korrupció, lelki és morális romlottság, melyet jelenleg az általános jólét leple fedez, s amelyet az Egyesült Államok politikája eredményezett. Ezért nem látszik, hogy itt a szervezet teljes korróziójáról van szó.

A kereszténység hatása egyre gyengébb, ezzel párhuzamosan minden a növekvő anarchia felé halad. Lásd a jelenlegi iraki háborút, amelynek során a gyorsan elért katonai győzelmet nem követte az ország újjászervezése. Az USA erre még képes volt a II. világháború után, ma azonban, úgy látszik, egyre kevésbé. Képesség helyett marad a képmutatás: a nyugati ember még ma is úgy tesz, mintha példakép lehetne, de aki belülről megismeri ezt a világot – például az USA-t előzőnlő ázsiai és latinó elemek –, hamar ráébrednek a Nyugat belső szétforgácsoltságára. Ez oda vezet, hogy a felemelkedő országok nem példaképnek tekintik a Nyugatot, hanem lehetőségnek saját meggazdagodásukra, ami nem jár együtt a nyugati hagyomány, a kereszténység elfogadásával. Miközben a Nyugat továbbra is imperialisztikus, egyre inkább jellemző, hogy hatalmát és gazdagságát mások szerzik meg. Korunkban elkezdődött a Nyugat kifosztása.

A gazdasági termelés súlypontjai fokozatosan áttevődnek Kelet-Ázsiába. Ez azonban nem jelent kulturális teremtést, mivel Kína, hagyományához híven, továbbra is magába fordul, s csupán kihasználja a nyugati termelés sajátosságait gazdasági helyzete megerősítéséhez. Politikailag, kulturálisan Kína jelentősége továbbra sem tekinthető kiemelkedőnek. India hasonló pályán mozog, ám a szervezettség alacsonyabb szintje miatt nem valószínű, hogy valaha is képes felszámolni az anyagi nyomort, amely évszázadok óta jellemzi. Kína az ázsiai befelé fordulás, India a szétaprózódás jelképe.

A mai nyugati kultúra alapvetően szexkultúra. Ebben benne van a pornográfia és a reklámvilág túlzó érzékisége, az egyéni élvezet előtérbe helyezése, a nemiség hagyományos felfogásának felbomlása, valamint a *libido dominandi*, az uralkodási ösztön, amely már Ágoston szerint is a szexuális libidó válfaja.

Az Egyesült Államok

Az USA nem nevezhető „nemzetnek” a szó szoros értelmében. Inkább olyan politikai képződmény, amely a hétéves háború óta (amelyben az angolok legyőzték a franciákat Észak-Amerikában) politikai-gazdasági hegemoniára tör. Ezt beleöltöztetik a „világ világoossága” vallási terminusaiba. Az USA eszerint „a hegyen épült fénylő város”, amelynek feladata a világ felvilágosítása. A szólamok mögött azonban nincs valódi kultúra. Az egymással vetélkedő elnökjelöltek ugyan gyakran folyamodnak vallási kifejezésekhez, ám ezek szerepe merőben instrumentális. Nem kétséges azonban, hogy korunk az USA hegemoniájának a korszaka, amelyben nincs erkölcsi-vallási tartalom, van azonban technikai erőszak. A rengeteg bevándorló riasztó civilizációs süllyedéshez vezet: egyre nagyobb számban inka és azték arcok jelennek meg az amerikai nagyvárosokban. Mintha az ősi népek arra készülnének, hogy láthatatlan légióként, évszázadok elmúltával visszafoglalják földjüket a nyugati embertől.

Oroszország összeomlása az USA-t is súlyosan érintette, mivel megszűnt az erkölcsi és kulturális legitimáció, amelyre korábban hivatkozhatott. Oroszország, mint a régi orosz népmesében, a világhatalom kacsalábon forgó palotájából visszazuhant a repedt fateknő és a düledező kunyhó szegénységébe: jó időre kiesett a történelemből. Az USA ezért arra kényszerül, hogy új ellenséget keressen és találjon magának. A moszlim veszély azonban nem elég erős ahhoz, hogy a korábbi szovjetellenességhez hasonló ideológiai tápként szolgáljon. Legfeljebb egy-két háború támogatásához elegendő, de semmiképpen sem hosszabb távú célok eléréséhez. A veszély abban áll, hogy egyre nehezebb lesz megszervezni a háborús politika belső támogatását, vagyis egyre manipulatívabb lépésekre kerülhet sor. Másfelől az USA arra kényszerül, hogy folytassa hódító politikáját, ám ez a törekvés nem mehet a végtelenségig.

Európa

A jelenlegi európai folyamatok átmenetiek. Az egyesülés mögött nincs valódi érdek, túl sok tényező érdekelt abban, hogy Európa gyenge maradjon. Ehhez járul, hogy minden jelentős történelmi hatalom erős katonaságra épült, sőt abból nőtt ki, mint Poroszország, az USA vagy Oroszország. A mai Európának nincs militáris gerince, s nehéz is elképzelni, hogy pontosan milyen célok érdekében lehetne ezt megszervezni. Oroszország összeomlott, s az USA nem kívánhat magának egyenlő erejű versenytársat. Mindebből adódik, hogy az európai egység nem kis részben retorikus marad, a helyi érdekek ezen keresztül érvényesülnek, és a periferikus hatalmaknak – amilyen Törökország vagy Izrael – nagy befolyásuk lesz az európai ügyekben. Az európai nemzetállamok most válnak semmivé, mivel Francia- és Németország is az USA utánzásával van elfoglalva.

A kulturális irányzat, az ideológiaként vállalt szekularizáció tartalmatlan. A szekularizáció a kereszténységgel szemben határozta meg magát, merő negatívum, amely a kereszténység egyes elemeit – amilyen az emberi személy méltósága – fordította szembe a kereszténység egészséges felfogásával. Isten száműzése az európai alkotmányból e felfogás következetes kifejeződése, s képmutatás lenne, ha ellenkezőképpen történné. A múlttal való szakítás úgy történik meg, hogy nincs semmilyen valódi pótlék, csupán utánzatok. Érvényes ez a neopaganizmusra vagy az újmarxizmusra is: átmeneti, jelentéktelen, epigonális jelenségek. A szekularizáció elkerülhetetlenül hedonizmusba fullad, ami minden kultúra végórája.

Európának nincs szellemi elitje, ami nélkül nem létezik valódi kultúra. Az elit helyett bürokrácia van, egyéni haszonlesés, legfeljebb lobbizmus, vagyis kis érdekcsoportok hatalmi vetélkedése. Az igazán erős lobbik azonban az USA-ban találhatóak, s az európai csoportok ezekkel szemben alárendelt szerepet játszanak. Elitet persze nem lehet merő kívánságra létrehozni. Az elithez kultúra, hagyomány, moralitás kell. Noha ilyen csoportok kétségtelenül léteznek a mai Európában, de társadalmi szerepük szinte a nullával egyenlő. Otto von Habsburg kiválóan beszél magyarul, horvátul és számos nyuga-

ti nyelven, ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy a neveltetésében adott moralitást tágabb körben is hozzáférhetővé tegye.

Magyarország

Magyarországnak mintegy tizenkét esztendő adatott arra, hogy éljen az ingyen kapott szabadsággal. Ez az időszak kaotikus volt, de legalább útkeresés és bizonyos fokú szabadság jellemezte. Ebben az időszakban volt módom arra, hogy megjelenjek és tevékenykedjem egykori hazámban. Mindez, úgy tűnik, elmúlt. A káosz persze nem szűnt meg, de ma már olyan erővonalakat követ, amelyek tendenciája az egyre több szabályosság és az egyre kevesebb szabadság. Az, amit jelenleg látunk, a totalitarizmus új formáinak megjelenése, ám nem gondolhatjuk, hogy ez egyedülálló lenne a világon. Az Európai Unióban is hasonló tendenciák érvényesülnek, s a kortárs világban már csak néhol találni országokat, ahol e tendenciák nem kerekednek felül.

Van személyes felelőssége azoknak a politikusoknak, akik, noha döntési helyzetben voltak, nem tették meg a szükséges lépéseket e tendenciák feltartóztatására. Magyarország tehetséges politikusai nem ismerték fel, hogy nincs olyan fölöttes szerv, amelyre hivatkozva a szabadság automatikusan gyökeret verne Magyarországon. A meggyökeresedést csak erőteljes földmunkával, figyelmes ültetéssel és gondozással lehetett volna elérni.

De minden esetben megmarad az a körülmény, hogy Magyarország politikai és gazdasági környezete inkább kedvezőtlen, túl sok erő érdekelt belső és külső elszegényedésében. A mai helyzetben a külső adottságokhoz hozzájárul a belső megroppanás is.

Mégis úgy vélem, hogy Magyarország kultúrája, a maga évszázados sűrűségével, nemcsak hogy hosszú időn át fog hatni a környezetében, hanem egyes területeken továbbra is kiemelkedő eredményekhez vezethet.

Katolicizmus

A vallás általános hanyatlása a katolicizmust sem kíméli. Mint Ratzinger fogalmazott, a hit lassan elszivárog az intézmények életéből. Az USA-beli katolicizmus ezen belül is óriási gondokkal küszködik; kétségtelen, hogy a hit, a bizalom elvesztése itt már a pápáság jelentős részét érinti. Kivételt jelenleg csak az afrikai és a dél-amerikai katolicizmus képez.

Mindezek ellenére kitartok amellett, hogy a katolikus egyház nem szűnhet meg. Ezen belül Jézus Krisztus története bizonyíték számomra az egyház természetfeletti jelentőségére vonatkozóan. Ezt azonban hittel valloim, s nem tudok szemet hunyni a számtalan nehézség fölött. E nehézségek már a katolikus dogmatikában is megjelennek, például a hit és a tudás viszonyának tisztázatlanságában. Noha a Credo az igazság teljes foglalatára, mégis nehézséget jelent a tételek pontos megértése. Mint emberi intézmény az egyház

ezt az alapvető gyengeséget mutatja ezer és ezer formában. Elmaradnak a nagy, katolikus személyiségek, amilyen például Newman kardinális volt.

Ez mégsem jelenti azt, hogy volna olyan intézmény vagy elme, amelyben vagy akiben inkább bízhatunk. Az egyház jövője emberileg szólva nyitott, s reménykedjünk abban, hogy lesznek valódi szellemi és morális vezetői. Alátámasztja ezt a reményt, hogy az emberi történelem valamiképpen gondviselésszerű. A történelemnek vannak önelhatározásai, amelyek végeredményben a jó győzelméhez és a rossz bukásához vezetnek. Noha ezt a reális események sokaságában nehéz fölismerni, a hit fényében mégis lehetséges.

New York, 2007

(Lejegyezte és bevezette: Mezei Balázs)

120 lakás